

Dokuz Eylül Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi Dergisi

2013/1, Sayı 37, ss. 267-294.

KUR'AN'DA NEBE (نَبَأ) VE HABER (خَبَر) KAVRAMLARI

Sevgi TÛTÛN*

ÖZET

Günümüzde haber ve haber yoluyla bilgiye ulaşma oldukça önem arz eden bir husus olmakla birlikte, tarihin her döneminde haber ve bilgiye ulaşma konusu gündemde olmuştur. Haber vasıtasıyla muhataplarını bilgilendirme, Kur'an tarafından da öne çıkarılan bir noktadır. Bu açıdan Kur'an, kendi bütünlüğü içinde birçok zaman ve mekândan, çeşitli kişi ve toplumlardan haber veren ilâhî bir hitaptır. Bu yüzden de Kur'an'da, haber verme bağlamında muhtelif konu ve kavramların yer aldığı göze çarpmaktadır. Ancak biz, Kur'an'ın nebe (نَبَأ) ve haber (خَبَر) kavramları üzerinde durarak, bunların kullanılış özelliklerini, fark veya benzerliklerini ve nebe-haber ilişkisini ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kavramlar: Nebe, Enbâ, Haber, Kur'an, Gayb.

CONCEPTS OF NABA AND KHABAR IN QUR'AN

ABSTRACT

At the present day, news and to know by news are important, nonetheless, subjects of news and to know are the order of the day in the every period. To update to acceptors by news, it was came out by the Qur'an. The Qur'an, in its integrity, is a divine call that informs from different times and locations and different societies. Therefore it is conspicuous diverse matters and concepts in the news context in the Qur'an. We will accentuate the naba and the khabar concepts of Qur'an and we will bring up characteristics, differences and similarities of these concepts and contact of naba-habar.

Keywords: Naba, Anbâ, Khabar, Quran, Gayb.

* Dr. İzmir Müftülüğü Din Hizmetleri Uzmanı. E-mail:sevgi_tutun@hotmail.com

Giriş

İçinde barındırdığı birçok bilgi dolayısıyla haber ya da habere ulaşma, kişi ve toplumları ilgilendiren en önemli konulardandır. Kur'an'da değinilen bir kavram olmakla birlikte Tarih disiplininin de habere kendi alanında yer verdiği bilinmektedir. Geçmiş dönemleri, geçmişte gerçekleşen olayları haber vermek⁸⁰⁸ olarak tanımlanan tarih için haberin taşıdığı değer kaçınılmazdır. Ahbâr/haberler ilmi anlamında kullanılan "tarih" tabiri, insanlığın hal tercümesi sayılan bir ilmin özel adını ifade etmektedir.⁸⁰⁹ Çünkü tarihin konusunu insan ve zaman oluşturmakta, böylece bu ilmin çabası her ikisi hakkında nakillerde bulunarak olayların bilinmesi olmaktadır.⁸¹⁰ Tarih, sadece bir çağdaki veya bir nesildeki özel haberleri zikretse de çağları veya nesilleri içine alan genel durumları da bu vasıtayla temellendirmektedir.⁸¹¹ Dolayısıyla tarih ve onun çeşitli dilimlerinde vuku bulan olaylar, haber olarak önem arz etmiştir.

Ebû İshak es-Sa'lebi ise tarih ilminin faziletini belirtirken, Allah'ın Hz. Muhammed'e geçmiş peygamberlerin ve önceki milletlerin haberlerini anlatmasını örnek göstermektedir.⁸¹² İlimlerin yedi kısma ayrıldığı, her zaman ve mekânda ahbâr/haberler yani tarih ilminin ayrı bir yeri olduğu da nakledilmektedir.⁸¹³ Tarih, haberler bazında nakillere dayanma hususiyeti taşımaktadır. Ancak tarihçi İbn Haldûn, haberlerin yanı sıra toplumsal hayattaki örf ve adetlerin, ilke ve özelliklerin de bilinmesi gereğine işaret etmektedir. Çünkü ona göre bunlara dikkat edilmezse, gelen haberlerin doğruluğundan da, yanlışla düşülüp düşülmediğinden de emin olunamaz.⁸¹⁴ Tarih açısından önemli olan, ulaşan haberlerin rivayet ve senet yönlerinden doğru olup olmadıklarının tespitidir.⁸¹⁵ Görüldüğü gibi tarih, birebir haberler vasıtasıyla oluşturulan bir ilimdir ve haber ile arasında sıkı bir ilişki vardır. Öyle ki tarih ilmi, haber olmaksızın bir anlam ifade etmemektedir. Burada tarihle ilgilenen ilim adamlarının dikkat etmesi gereken nokta, aktarılan haberlerin mahiyetini doğruluk ve yalan olma ihtimali yönlerinden incelemeye tabi tutmaktır.

⁸⁰⁸ İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed el-Hadramî, *Mukaddime*, (çev. Halil Kendir). İstanbul, 2004, 27.

⁸⁰⁹ Sabri Hizmetli, "Siyer ve İslam Tarihçiliği Üzerine", Diyanet İlimi Dergi, c. XXV, sayı: 4, Ankara, 1989, 312.

⁸¹⁰ es-Sehâvi, Muhammed b. Abdurrahman, *el-İ'lân bi't-Tevbîh Limen Zemme et-Târîh*, Beyrut, 1979, 7.

⁸¹¹ İbn Haldun, *Mukaddime*, 64.

⁸¹² es-Sehâvi, *el-İ'lân*, 16.

⁸¹³ es-Sehâvi, *el-İ'lân*, 47.

⁸¹⁴ İbn Haldûn, *Mukaddime*, 31.

⁸¹⁵ Sabri Hizmetli, "Siyer ve İslam Tarihçiliği Üzerine", 315.

Haber konusu ile ilgilenen bir diğer alan ise kelâmdır. Bu bağlamda Gazzâlî haberi, kelâm ilminin bölümleri arasında görmektedir.⁸¹⁶ Öte yandan kelâm ilminde haber (ki burada rivayetler anlamında kullanılmaktadır) terimine bilgi kaynakları kapsamında değinilmiştir. Kelâm disiplininde insanın bilgi edinme kaynakları sağlam duyular (el-havâsu's-selîme), doğru haber (el-haberu's- sâdik) ve akıl olarak sıralanmaktadır⁸¹⁷. Bilgi edinme yollarından biri olarak kabul edilen haber, kelimciler tarafından, "doğruluk veya yalanın dâhil olduğu söz"⁸¹⁸ olarak tarif edilmektedir. Bu tanımda dikkat çeken husus haberin doğru ya da yanlış olma ihtimali taşıması olmaktadır. Ayrıca haber kelâm nazarında kısımlara da ayrılmıştır. Bağdâdî haberi genel olarak Mütevâtir, Âhad ve ikisi arasında bulunan Müstefid şeklinde üç kısımda değerlendirmekle beraber aslında haberin doğru ve yalan olarak ikiye ayrıldığını belirtmektedir. Ona göre doğru haber gerçeğe muvafık olan, yalan haber ise gerçeğin hilafına olandır.⁸¹⁹ Diğer yandan Bâkîllânî de haberi, vâcib, muhal mümtenî ve mümkün olmak üzere üç bölümde incelemektedir.⁸²⁰ Sâbûnî ise doğru haberin iki kısımdan meydana geldiğini ve bunların Mütevâtir haber ve Peygamberin getirdiği mucize ile doğruluğu teyit edilmiş haber olduğunu bildirmektedir.⁸²¹ Anlaşılmaktadır ki kelâm ilminde haber üç temel bilgi kaynağından birisidir ve âlimler haberi daha çok doğruluk ve yalan olma yönleri açısından incelemeye tabi tutmuşlardır.

I--Kur'an'da Nebe ve Haber Kavramı

1-Kur'an'da Nebe/ نَبَا Kelimesinin Kullanımları

Nebe haber alma ve haber verme anlamında n-b-e (ن - ب - ا) kökünden türeyen⁸²² ve çoğulu enbâ (انباء) gelen bir kelimedir. Nebee fiili sözlükte

⁸¹⁶ Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed, *el-Mustasfâ min İlmi'l-Ustûl*, 1. baskı, Mısır, 1312, 132.

⁸¹⁷ Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed, *Kitâbü'l-Tevbîd*, (thk. Fethullah Huleyf), İstanbul, 1979, 11; Ebu'l-Muîn en-Nesefî, *Tefsiratü'l-Edille fi Usûli'd-Dîn*, (thk. Hüseyin Atay), Ankara, 2004, 24; Nureddin Sâbûnî, *Mâturîdiyye Akâidi*, (terc. Bekir Topaloğlu), 8. baskı, Ankara, 2005, 55.

⁸¹⁸ Bâkîllânî, *et-Tevbîd fi'r-Reddi Ale'l-Mülhideti'l-Muattile ve'r-Rafîza ve'l-Havarici ve'l-Mu'tezile*, Kahire, 1947, 160; Eş'arî, *Kitâbü Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*, (thk. Helmut Ritter), 1963, 444; Gazzâlî, *el-Mustasfâ*, 132; Nesefî, *Tefsira*, I, 24.

⁸¹⁹ Bağdâdî, *Usûli'd-Dîn*, 1. baskı, İstanbul, 1928, 12-13.

⁸²⁰ Bâkîllânî, *Tevbîd*, 161.

⁸²¹ Sâbûnî, *Mâturîdiyye Akâidi*, 55.

⁸²² İbn Manzûr, Cemâlüddin Muhammed b. Mükrim, *Lisânü'l-Arab*, I-XV, Beyrut, 1956, I, 162; el-Ezherî, Ebu Mansur Muhammed b. Ahmed, *Tehzîbü'l-Liğâ*, Kahire, 1964, XV, 487; Ebû Abdurrahman Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbü'l-Ayn*, I-VIII, Beyrut, 1988VIII, 382.

yükselmek, muttalî olmak ve bir yerden bir yere çıkmak⁸²³ manalarını da ihtiva eder. İnbâ (انباء) kalıbı ise haber vermek demektir⁸²⁴. Peygamberler Allah'tan haber getirdikleri için nebî olarak adlandırıldıkları kabul edilmiştir⁸²⁵. Ayrıca peygamber için kullanılan nebî kelimesi, ululuk ve yükseklik⁸²⁶ anlamını taşımaktadır. Bunun yanı sıra nebî kelimesinin "nebâvet"ten türediği de belirtilmektedir⁸²⁷. Görüldüğü gibi nebe kavramının lügat anlamlarında ağırlıklı olarak "haber" manası öne çıkmaktadır. Buna göre genel manada nebe, " bir konuda bilgi veren ve öğretici yönü olan haber" in adı olmaktadır. Fakat bir terim olarak değerlendirildiğinde, özellikle de nebî kavramı ile bağlantısı düşünüldüğünde nebe, " kaynağı Allah olan ve insanı bir konu hakkında bilgi sahibi kılan haber" şeklinde tanımlanabilir.

Nebe kelimesi Kur'an'da isim olarak on yedi kez tekil (nebe), on iki kez de çoğul (enbâ) formuyla toplam yirmi dokuz defa geçmektedir. Kavram, Kur'an tarafından elli bir kere de fiil kipleriyle kullanılmıştır. Bu çerçevede nebee (نبأ) vezni mâzî, muzârî ve emir fiil kalıpları ile kırk altı, enbee (أنبأ) vezni dörd, istenbee (استبأ) vezni ise bir defa yer almaktadır. Böylece toplamda seksen kez nebe ve türevleri Kur'an'da geçmektedir.

İsim olarak nebe, tekil ve çoğul halleriyle çeşitli ayetlerde geçer. Bunlardan bir kısmında nebenin/haberin kendine özgü niteliklerine, bir kısmında da hangi şeylerin nebe konusu olabildiğine işaretler bulmak mümkündür. Nebe/enbâ kavramı Kur'an tarafından farklı hususlar bazında ele alınmaktadır. Bunlar gayb haberleri⁸²⁸, peygamberlerin haberleri⁸²⁹, bazı

⁸²³ İbn Düreyd, Ebu Bekir Muhammed b. Hüseyin el-Ezdi, *Kitâbü Cemhereti'l-Liğâ*, I-IV, Bağdat, III, 290; Zavi, Tâhir Ahmed, *Tertîbü'l-Kâmûsi'l-Mubîr*, (thk. İsa el-Bâbî el-Halebî), Mısır, 1971, IV, 308.

⁸²⁴ Firûzâbâdî Tahir Muhammed b. Ya'kûb, *Kâmûs Tercemesi*, (terc. Âsım Efendi), İstanbul, 1304, I, 102.

⁸²⁵ el-Cevherî, İsmail b. Hammad, *Sıhab Tâci'l-Liğâ ve Sıhabu'l-Arabiyye*, (thk. Ahmed Abdülgafur Attar), I-VI, Dâru'l-İlmi'l-Melâyin, Beyrut, 1979, I, 74; el-İsfehânî, Muhammed er-Râğib, *el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'an*, (thk. M. Seyyid Keylânî), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ts., 733; el-Ezherî, *Tebrîz*, XV, 486; Âsım Efendi, *Kâmûs*, I, 103; Firûzâbâdî, Muhammed b. Ya'kûb, *Besâiru Zevî'l-Temyîz fi Letâifi'l-Kitâbi'l-Azîz*, I-VI, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut, V, 14.

⁸²⁶ el-Ezdi, *Cemheretü'l-Liğâ*, III, 211.

⁸²⁷ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, I, 163.

⁸²⁸ Bu şekildeki kullanım üç ayette geçmektedir; Âl-i İmran (3), 44; Hud (11), 49; Yusuf (12), 102.

⁸²⁹ Peygamberlerin nebe/enbâ'î şeklindeki form iki ayette yer almaktadır; En'âm (6), 34 (*وَلَقَدْ كَذَّبْتَ (رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَّوْهُ عَلَىٰ مَا كَانُوا يَأْتِيهِمْ نَصْرًا مِنْ رَبِّكَ وَأُودُوا حَتَّىٰ أَتَيْهِمْ نَصْرًا وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبَائِ الْمُرْسَلِينَ*) (And olsun ki, senden önce de birçok Peygamberler yalanlanmıştı da onlar yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine karşı sabretmişler ve nihayet kendilerine yardımımız yetişmişti. Allah'ın

peygamberlerin ismi ile ya da kavim adlarıyla birlikte geçen haber/ler⁸³⁰, Hz. Âdem'in iki oğlunun haberi⁸³¹, şehirlerin haberleri⁸³², çeşitli konularla ilgili haber/ler⁸³³, geçmişin haberleri⁸³⁴ ve nebenin/haberin özelliğini anlatan⁸³⁵ farklı kullanımlar olmak üzere sıralanabilir.

kelimelerini değiştirebilecek bir güç de yoktur. And olsun peygamberler ile ilgili haberlerin bir kısmı sana gelmiş bulunuyor);

Hûd (11), 120 (وَكَأَن نُّفُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نَبِّئْتُ بِهٖ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٌ) (Ey Muhammed!) Peygamberlerin haberlerinden, kendileriyle senin kalbini pekiştirdiğimiz her bir haberi sana aktarıyoruz. Bunlarda, sana hak, mü'minlere de bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir).

⁸³⁰ Bu kullanım beş ayette geçmektedir; Tevbe (9), 70 (أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ) (Onlara kendilerinden öncekilerin; Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin; İbrahim'in kavminin; Medyen halkının ve yerle bir olan şehirlerin haberleri ulaşmadı mı?;

Yûnus (10), 71 (وَأَنْتَ عَلَيْنُمْ نَبَأُ نُوحٍ)) Nûh'un haberini onlara oku...);

İbrâhim (14), 9 (أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ) (Sizden önceki Nûh, Âd, ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin –ki onları Allah'tan başkası bilmez- haberi size gelmedi mi?...);

Şuarâ (26), 69 (وَأَنْتَ عَلَيْنُمْ نَبَأُ إِبْرَاهِيمَ)) (Ey Muhammed! Onlara İbrahim'in haberini de oku);

Kasas (28), 3 (تَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَأِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) (İman eden bir kavim için Mûsâ ile Firavun'un haberlerinden bir kısmını sana gerçek olarak anlatacağız).

⁸³¹ Mâide (5), 27 (وَأَنْتَ عَلَيْنُمْ نَبَأُ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ)) (Ey Muhammed!) Onlara, Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku...).

⁸³² A'râf (7), 101 (تِلْكَ الْأَمْثَلُ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِهَا.) (İşte memleketler! Onların haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz);

Hûd (11), 100 (ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْأَمْثَلِ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ)) (Ey Muhammed!) Bunlar o memleketlerin haberlerinden bazıdır. Onları sana anlatıyoruz. Onlardan ayakta duranlar da var, yıkılıp gidenler de).

⁸³³ Bu kalıp on bir ayette geçmektedir; En'âm (6), 5 (فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَأُ مَا) (Nitekim hak (Kur'an) kendilerine gelince onu yalanladılar. Fakat alay ettikleri şeyin haberleri kendilerine ilerde gelecektir);

A'râf (7), 175 (وَأَنْتَ عَلَيْنُمْ نَبَأُ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاتَّبِعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْعَاوِينَ)) (Kendisine âyetlerimizi verdiğimiz hâlde, onlardan sıyrılıp da şeytanın kendisini peşine taktığı, bu yüzden de azgınlardan olan kimsenin haberini onlara anlat);

Kehf (18), 13 (نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْنَةٌ آتَيْنَاهُمْ هُدًى) (Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz; Şüphesiz onlar Rablerine inanmış birkaç genç yığitti. Biz de onların hidayetlerini artırmıştık);

a) **Gayb Haberleri / أنباء الغيب :**

Kur'an, gayb haberlerini üç ayette mevzu bahis etmektedir. Bu üç ayetten ilki, Âl-i İmrân suresinde geçen: "(Ey Muhammed!) Bunlar sana vahyettiğimiz **gayb haberlerindedir**. Meryem'i kim himayesine alıp koruyacak diye kalemlerini (kur'a için) atarlarken sen yanlarında değildin. (Bu konuda)

Şuarâ (26), 6 (فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ) (Onlar (Allah'ın âyetlerini) yalanladılar, fakat alay ede geldikleri şeylerin haberleri başlarına gelecek);

Kasas (28), 66 (فَعَيَّتْ عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءَ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ) (O gün onlara karşı bütün haberler kapanmıştır. Artık birbirlerine de soramazlar);

Ahzâb (33), 20 (يَحْسِبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابَ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ يَمْسَلُونَ عَنْ) (Düşman birliklerinin gitmediğini sanıyorlar. Düşman birlikleri (bir daha) gelecek olsa, isterler ki, (çölde) bedevilerin arasında bulunsunlar da size dair haberleri (gidip gelenlerden) sorsunlar...);

Sâd (38), 21,88 (وَهَلْ أَنْتِكَ نَبَأُ الْمُخْرَبِ إِذْ تَسْأَلُونَ الْمُخْرَبِينَ) (Sana davacıların haberi geldi mi? Hani onlar duvarı aşarak mabede girmişlerdi) (وَتَتَعَلَّمُونَ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ) ("Onun haberlerinin doğruluğunu bir süre sonra mutlaka öğreneceksiniz");

Hucurât (49), 6 (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْحَبُوا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ) (Ey iman edenler! Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın);

Kamer (54), 4 (وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ) (Andolsun, onlara içinde caydırıcı tehditlerin bulunduğu haberler geldi);

Tegâbün (64), 5 (أَمْ يَأْتِيكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) (Daha önce inkâr edip de inkârlarının cezasını tadanların haberi size gelmedi mi? Onlar için elem dolu bir azap da vardır).

834 Tâhâ (20), 99 (كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا) (Ey Muhammed!) Sana geçmişin haberlerinden bir kısmını böylece anlatıyoruz. Şüphe yok ki sana katımızdan bir zikir (Kur'an) verdik).

835 En'âm (6), 67 (لِكُلِّ نَبَأٍ مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ) (Her haberin gerçekleşeceği bir zamanı vardır. İleride bileceksiniz);

Neml (27), 22 (فَمَكَتْ عَنِّي رَاعِيٌ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ نَحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَنَآءٍ بِنَبَأٍ يَقِينٍ) (Derken Hühüd çok beklemedi, çıkageldi ve (Süleyman'a) şöyle dedi: "Senin bilmediğin bir şey öğrendim. Sebe'den sana sağlam bir haber getirdim");

Sâd (38), 67 (قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ) (De ki: "Bu Kur'an, büyük bir haberdir");

Nebe (78), 2 (عَنِ النَّبِإِ الْعَظِيمِ) (büyük haberi (mi)?). Peyganberlerin nebe/ enbâ şeklindeki form iki ayette yer almaktadır

tartışılarken de yanlarında değildin⁸³⁶" denilerek Hz. Meryem, annesi Hanne, Hz. Zekeriya, Hz. Yahya ve Hz. İsa'nın haberinden bahsedilmektedir⁸³⁷. Ayetin içeriğine göre gayb haberlerini bu kişilerle ilgili hususlar oluşturmaktadır. Kur'an'ın gayb haberleri ile ilgili diğer ayeti ise; "İşte bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Bundan önce onları ne sen biliyordun, ne de kavmin.⁸³⁸" şeklinde yer almaktadır. Burada sözü edilen gayb haberlerinden kastedilen Hz. Nuh'un kıssasıdır⁸³⁹. Son olarak gayb haberleri; "İşte bu (kıssa), gayb haberlerindedir. Onu sana biz vahiy yolu ile bildiriyoruz. Yoksa onlar tuzak kurarak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin⁸⁴⁰" şeklinde ifade edilmektedir. Bu kez Kur'an, Hz. Yusuf'un kıssasını gayb haberlerinden saymaktadır⁸⁴¹.

Bu ayetlerin her biri bazı peygamberlerin kendi dönemlerinde yaşadıkları olaylardan söz ettiği gibi, Gayb haberleri/enbâi'l-gayb formunun yer aldığı yukarıdaki ayetler, kendi içlerinde bazı benzerlikler içermektedir. Öncelikle her üç ayete de işaret ismiyle başlanmıştır. Ayetlerin başında işaret edilen konu anlatılmakta, ardından da anlatılan olaylara atıfta bulunularak onlar ile ilintili olarak gayb haberleri nitelenmesi yapılmaktadır. Kur'an'ın bu anlatım tarzı, sanki anlatılan husus şu an yaşanıyormuş izlenimini vermektedir. Çünkü ismi işaret, genellikle hali hazırda gerçekleşmekte olan olayları konu edinmektedir. Ayetlerde dikkat çeken bir başka benzer nokta ise her üç pasajda da vahiy ifadesinin geçmesidir. Allah bu haberleri, Peygamberine kendisinin vahyettiğini ve ancak bu şekilde anlatılanlardan haberdar olduğunu bildirmektedir. Zaten bu Kur'an pasajları açıkça, aktarılan olaylar esnasında Hz. Peygamber'in onları

⁸³⁶ ذٰلِكَ مِنْ اَنْبِآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ اَتِيَهُمْ يَكْتُلُونَ وَمَا (3) اٰلِ-يٰمْرٰنِ (3), 44 (كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ مَرْيَمَ) (Ey Muhammed!) Bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Meryem'i kim himayesine alıp koruyacak diye kalemlerini (kur'a için) atarlarken sen yanlarında değildin. (Bu konuda) tartışılarken de yanlarında değildin).

⁸³⁷ et-Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân fi Te'vîli'l-Kur'an*, I-XII, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, III, 265; er-Râzî, Fahreddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer, *Mefârihu'l-Gayb*, İstanbul, 1307, II, 671;el- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, Dâru'l-Kütübü'l- Mısriyye, Kahire, 1950, IV, 85.

⁸³⁸ ذٰلِكَ مِنْ اَنْبِآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا اِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا فَاصْبِرْ اِنَّ الْعَاقِبَةَ اِنَّهَا لَلْمُتَّقِيْنَ (11) هٰدٍ (11), 49 (اِنَّ الْعَاقِبَةَ اِنَّهَا لَلْمُتَّقِيْنَ) (İşte bunlar, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Bundan önce onları ne sen biliyordun, ne de kavmin. O hâlde sabret. Çünkü (iyi) sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanların olacaktır).

⁸³⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, Ankara, 1995, IV, 543.

⁸⁴⁰ ذٰلِكَ مِنْ اَنْبِآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْتَمَعُوا اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ (12) يٰسُف (12), 102 (İşte bu (kıssa), gayb haberlerindedir. Onu sana biz vahiy yolu ile bildiriyoruz. Yoksa onlar tuzak kurarak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin).

⁸⁴¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, V, 102.

müşahede etmediğini ve onlar hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmektedir. İşte bu noktada nebe ile gayb arasında doğrudan bir bağlantı olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü ayetler net olarak bu haberlerin ve yapılan açıklamaların, ancak gözle görülerek anlatılabilecek hususlar olduğunu ifade etmektedir⁸⁴². Böylece Kur'an'ın neden işaret yoluyla konuyu aktardığı daha net anlaşılmaktadır. Zira eğer olay Allah tarafından bildiriliyorsa, onu her ne kadar Hz. Peygamber görmese de kesin bir gerçektir.

Râzî, haklı olarak bu durumu mucize olarak yorumlamıştır⁸⁴³. Bu noktada gaybın insan tarafından bilinemezlik özelliği devreye girmektedir. Konuya bu bağlamda yaklaştığımız zaman ise Kur'an'da iki çeşit âlemden söz edildiğini ve bunlardan birinin gayb âlemi diğerinin de şahadet âlemi olarak nitelendirildiğini görmekteyiz. Söz konusu ifadeyle geçmişe ait bilgilerin, insanlar açısından yeterince bilinir olmadığı ve gayb âlemine giren hususların ancak Allah tarafından bilinebileceği belirtilmiştir⁸⁴⁴. Bu takdirde gayb, "İnsanın algısından ve bilgisinden gizli olan, duyular yoluyla bilinemeyen aynı zamanda aklın da bilemeyeceği bir husus" olmaktadır⁸⁴⁵.

Böylece gaybın sadece metafizik âleme ait bir bilgiyi yansıtmadığı, aynı zaman da fizik âlemi de içine alan bir yönünün olduğu fark edilmektedir. Çünkü Kur'an'ın işaret ettiği Peygamberler ile ilişkili olan bu olaylar, fizik âlemde cereyan etmişlerdir. O halde gayb; "fizik veya fizik ötesinde olsun, insanın kalbiyle farkına varabildiği, hissedebildiği fakat göremediği, duyu ve zihin yoluyla hakkında kesin bilgiye sahip olamadığı her şeydir⁸⁴⁶". Unutulmamalıdır ki gayb, insanlar açısından söz konusu olan bir durumu ve bilinemezliği ifade eder. Yoksa Cenab-ı Allah açısından gaybın varlığı söz konusu değildir. Gaybın insan tarafından bir şekilde bilinmesi mümkün olmasa da, o vahiy ile insanın anlayabileceği bir noktaya taşınabilmektedir⁸⁴⁷. İşte burada gayb haberleri tamlaması ile birlikte ayetlerin içeriği, gaybın hem fiziksel hem de fizik ötesi boyutlarını ortaya koymaktadır. Gayb, ancak Allah'ın bildirmesi/vahyi ile bilinebilir bir alanı kapsar. Bu alanın ahiret vb. metafizik yönü olduğu gibi dünyevi çerçevede ama geçmişte yaşanmış olan fiziki yönü de vardır.

b) Peygamberlerin Haberleri/ أنباء المرسلين

Kur'an'ın nebe ile ilgili bir diğer konusunu da peygamberlerin haberleri oluşturmaktadır. Bu tabir Kur'an'da iki farklı kalıpta yer almakta ve ayetlerden

⁸⁴² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, V, 102.

⁸⁴³ er-Râzî, *Mefâtihü'l-Gayb*, V, 253.

⁸⁴⁴ Komisyon, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, D.İ.B. Ankara, 2006, III, 307.

⁸⁴⁵ el-İsfahâni, *el-Müfredât*, 366–367.

⁸⁴⁶ Halis Albayrak, *Kur'an'da İnsan-Gayb İlişkisi*, Şule Yayınları, İstanbul, 1993, 158–159.

⁸⁴⁷ Alparslan Açıkgöç, *Bilgi Felsefesi*, İnsan Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2002, 134.

birinde "enbâi'r-rusûl⁸⁴⁸" diğeri ise "enbâi'l-mürselin⁸⁴⁹" lafızları kullanılmaktadır. Sözü edilen ifadelerin yer aldığı ayetler, Hz. Peygamber'e tebliğ aşamasında karşılaştığı zorluklara teselli mahiyetinde nazil olmuştur. Allahü Teâlâ, elçisini motive etmek üzere daha önce gelen peygamberlerin de bir takım sıkıntı ve zorluklara muhatap olduklarını anlatmıştır. Bu Peygamberlerin haberlerinde, onların karşılaştıkları zorluklar, kavimlerinin kendilerini yalanlaması ve ilahi yardıma mazhar oluşları Hz. Peygamber'e bir örnek olarak sunulmuştur⁸⁵⁰. Ayetler, önceki peygamberlere ait haberlerin tamamının değil de sadece bir kısmının aktarıldığını göstermektedir. Öyle anlaşılıyor ki, bahsedilen peygamberlerin hayatlarında önemli sayılan olaylar⁸⁵¹ Kur'an tarafından aktarılmaktadır. Bu ifadeler bize enbân, hem tarihi hem sosyolojik⁸⁵² bir boyuta sahip olduğunu da göstermektedir. Zira anlatılanlar, bir yandan Hz. Peygamber'den önceki bir tarihte yaşanmışlığı belirtirken, öte yandan yaşanan olaylar toplumsal/sosyolojik düzlemde yerine oturmaktadır. Bu da nebe/enbân bir yönüyle tecrübe alanına dâhil olmakla beraber, tarihteki önceliği açısından daha sonraki zaman dilimlerinde müşahade olunamayan olayların nakledilmesindeki önemini ortaya koymaktadır. Zikredilen hadiselerin Hz. Peygamber tarafından bilinmesi zaman boyutu itibarıyla imkan dışıdır. Ancak Allah'ın bildirmesi ile olaylar zaman sınırını aşarak bilinir hale gelmiştir. Bir başka deyişle, Kur'an gayb tabirini kullanmasa da, bilinmeyene ait bilgiler ihtiva etmesi açısından önceki peygamberlerin olayları gayb alanına ait olmaktadır. Bir önceki kısımda genel olarak gayb lafızıyla bunu açıklayan Kur'an burada, bir nevi gayb ile ilgili örnekler sunmaktadır.

⁸⁴⁸ Hûd (11), 120 (وَكَلَّا نَقْصُ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَى) (Ey Muhammed!) Peygamberlerin haberlerinden, kendileriyle senin kalbini pekiştirdiğimiz her bir haberi sana aktarıyoruz. Bunlarda, sana hak, mü'minlere de bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir).

⁸⁴⁹ En'am (6), 34 (وَقَدْ كَذَّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا كُذِّبُوا وَأَوَدُوا حَتَّىٰ آتَيْنَهُمْ نَصْرًا وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ) (And olsun ki, senden önce de birçok Peygamberler yalanlanmıştı da onlar yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine karşı sabretmişler ve nihayet kendilerine yardımımız yetişmişti. Allah'ın kelimelerini değiştirebilecek bir güç de yoktur. And olsun peygamberler ile ilgili haberlerin bir kısmı sana gelmiş bulunuyor).

⁸⁵⁰ İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail, *Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azîm*, I-VIII, (thk. Muhammed İbrahim el-Bennâ), Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984, III, 247; *Kur'an Yolu*, II, 397.

⁸⁵¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, V, 25.

⁸⁵² Bayraktar Bayraktı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, 2. Basım, İstanbul, 2003, IX, 354.

c) Öncekilerin Haberi/ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

Kur'an'ın, nebe kavramı ile bağlantılı bir başka söylemi de "öncekilerin haberi" başlığında toplanmaktadır. Bu bağlamda Kur'an'da iki ayet yer almakta⁸⁵³ böylece de bazı peygamberlerin kavimlerinin haberlerine atıf yapılmaktadır. Burada hitap inkârcı müşriklere yöneliktir. Ayetler her ne kadar öncekilerin haberleri tarzında başlasa da, daha sonra "öncekiler" ifadesi açılarak, kimlerin kastedildiği belirtilmektedir. Mesela "öncekiler" tabiri Tevbe suresinde, "Nûh, Âd, Semûd kavimleri, İbrâhim'in kavmi, Meyden halkının ve yerle bir edilmiş şehirlerin haberleri" şeklinde örneklendirilmektedir. "Öncekiler" lafzının öne çıktığı İbrâhim suresinin ilgili bölümünde de; "Nûh, Âd ve Semûd kavminin adı açıkça zikredilerek, ardından bu kavimlerden sonra bazı toplulukların olduğu ancak bunları da Allah'tan başkasının bilmediği anlatılmaktadır". Aslında her iki ayette de benzer kişi ve toplumlar sayılarak bunların haberlerinin tarihi yaşanmışlık olarak muhataplara nakledildiği ortadadır. Ayrıca nebe tabirinin kullanılması, adı geçen toplumların başından geçen olayların tarihi bakımdan önceliğine ve dolayısıyla bilinemezliğine işaret etmek içindir. Çünkü anılan olayların hali hazırda müşahede edilebilme şansı kalmamıştır.

Bunun dışında, Kur'an "öncekiler" tabirine yer vermeden adeta nokta tespiti yaparak Hz. Nûh, Hz. İbrâhim ve Hz. Mûsâ'nın haberini zikretmektedir. Bu üç yerde ayetlerin başlangıcı, tilavet/okumak mastarının fiili ile yapılmaktadır. Yunus suresinde⁸⁵⁴ Hz. Nûh'un haberinin okunması

⁸⁵³ Tevbe (9), 70 (أَمْ يَأْتِيهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ) (Onlara kendilerinden öncekilerin; Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin; İbrâhim'in kavminin; Medyen halkının ve yerle bir olan şehirlerin haberleri ulaşmadı mı? Peygamberleri onlara apaçık mucizeler getirmişti. (Ama inanmadılar, Allah da onları cezalandırdı.) Demek ki Allah onlara zulmediyor değil, ama onlar kendilerine zulmediyorlardı);

إِبراهيم (14), 9 (أَمْ يَأْتِيكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ جَاءَتْهُمْ) (Sizden önceki Nuh, Âd, ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin –ki onları Allah'tan başkası bilmez- haberi size gelmedi mi? Onlara peygamberleri mucizeler getirdiler de onlar (öfkeden parmaklarını ısırarak için) ellerini ağızlarına götürüp, "Biz sizinle gönderileni inkâr ediyoruz. Bizi çağırdığınız şeyden de derin bir şüphe içindeyiz" dediler).

⁸⁵⁴ Yunus (10), 71 (وَأَنْزَلَ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كُنَّ كَثِيرًا عَلَىٰكُمْ مَقَامِي وَتَذَكَّرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ إِلَهِي وَلَا تُنظِرُونِ) (Nuh'un haberini onlara oku. Hani o, bir vakit kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Eğer benim konumum ve Allah'ın âyetleriyle öğüt vermem size ağır geliyorsa, (biliniz ki) ben sadece Allah'a dayanıp güvenmişim. Artık siz de (bana) ne yapacağınızı ortaklarınızla beraber kararlaştırın ki, işiniz size dert olmasın! Bundan sonra bana hükmünüzü uygulayın; bana mühlet de vermeyin!).

emredildikten sonra Hz. Nûh'un kavmine yaptığı konuşmaya yer verilmiştir. Şuarâ suresinde⁸⁵⁵ yine Hz. Peygamber'e " İbrâhîm'in haberini oku" buyrulur, Hz. İbrâhîm'in yaşadığı olayların anlatılması istenmektedir⁸⁵⁶. "Mûsâ'nın haberi"nde⁸⁵⁷ ise Allah, Hz. Mûsâ ile Firavun'un haberini gerçek/hak olarak anlatacağını belirtmektedir. Burada "hak ile" lafzı, sözü edilen olayın realitesini ortaya koyması bakımından bir vurgudur. Adeta olayın aktarılan kişiye sanki orada imiş ve olayı görüyormuş gibi doğru bir şekilde⁸⁵⁸ anlatılacağı hissi verilmektedir. Ayette geçen "hak ile" kelimesi, nebenin her hangi bir şüpheden ve yalandan uzak⁸⁵⁹ olduğunu da ifade etmektedir. Bu kelime ile burada esasen bütün nebelerde/haberlerde bulunan ortak bir yön hatırlatılmaktadır. "Nebelerin/haberlerin okunması"ndan kastedilen onların öğretilmesi⁸⁶⁰ olabilir. Çünkü okumak, öğrenmeyi hedefleyen bir eylemdir.

Kur'an tarafından dile getirilen ve mahiyet itibariyle öncekilerin haberlerine ait olan bir nebe de "Âdem'in iki oğlunun haberi"⁸⁶¹ dir. Burada da Hz. Peygamber'e hitaben Âdem'in iki oğlunun haberinin okunması istenmekte ve bu bağlamda yine hak tabiri kullanılmaktadır. Hak kavramının kullanılması daha önce de belirttiğimiz gibi nebenin/haberin gerçekliğini ortaya koymak içindir. Ancak bunun ötesinde, nebeye/habere ait bütün hususların yaşanmışlığına işaret edildiği de gözden kaçmamalıdır. Ayrıca tarihi seyir içinde Kur'an, sözü edilen bu haberlere gerçek dışı unsurların karışması ihtimalinin de mümkün olmadığını kesin bir dille açıklamaktadır. Zira bu haberler, Kitâb-ı Mukaddes tarafından da anlatılmakta ancak Kur'an ile karşılaştırıldığında farklı hususların varlığı anlaşılmaktadır⁸⁶². İşte Kur'an gerçek ve doğru haberi, olduğu

⁸⁵⁵ Şuarâ (26), 69 (وَإِذْ عَلَّمْنَا نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ) (Ey Muhammed! Onlara İbrahim'in haberini de oku).

⁸⁵⁶ Esed Muhammed, *Kur'an Mesajı, Meal-Tefsir*, (çev. Çahit Koytak, Ahmed Ertürk), İstanbul, 1999, 747.

⁸⁵⁷ Kasas (28), 3 (تَنْتَلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَأِ مُوسَى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) (İman eden bir kavim için Musa ile Firavun'un haberlerinden bir kısmını sana gerçek olarak anlatacağız).

⁸⁵⁸ ez-Zühayli Vehbe, *et-Tefsîru'l-Münir fi'l-Akîdeti ve'l-Menbec*, Dâru'l-Fikri'l-Muasır, Beyrut, 1991, XXI, 56.

⁸⁵⁹ el-Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, XIII, 248.

⁸⁶⁰ Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, IX, 34.

⁸⁶¹ Mâide (5), 27 (وَإِذْ عَلَّمْنَا نَبَأَ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبْنَا قُرْبَانَا فَتَنَّبَلَّ مِنْ أَحَدِهِمَا وَمَنْ تَنَّبَلَّ مِنَ الْآخِرِ قَالَ لَا تَأْتِيكُمُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ) (Ey Muhammed!) Onlara, Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku. Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı da, birinden kabul edilmiş, ötekinden kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, "And olsun seni mutlaka öldüreceğim" demişti. Öteki, "Allah, ancak kendisine karşı gelmekten sakınanlardan kabul eder" demişti).

⁸⁶² Bkz. *Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an'daki Kıssaların Karşılaştırılması*, Seyhan B. Yaşar, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2006.

gibi muhataplarına aktardığını böylece ifade etmektedir. Bu da bize Kur'an'ın haberlerindeki ortak özelliği göstermesi açısından dikkate şayandır.

Kur'an, bir de Tâhâ suresinde⁸⁶³ geçmişin haberlerinden Hz. Muhammed'e anlatıldığını zikretmekte ve Hz. Mûsâ'nın Sâmîrî ile konuşmasına yer verilmektedir. Dolayısıyla geçmişin haberinden kastedilen de, yine peygamberlere ait haberleri oluşturmaktadır. Öncekilerin haberlerinden bahseden bir diğer pasajda⁸⁶⁴, daha önce gelen Nûh, Âd, Semûd, Lût ve İbrâhim kavmi gibi kavimlerin⁸⁶⁵ inkârları neticesinde başlarına gelen cezadan ve ayrıca ahiretteki azabından bahsedilmektedir. Tüm bunlar bize, insanlık tarihinin başlarında yaşanan ve daha sonra herkese ibret olabilecek olayların gerçek bilgisini vermektedir.

d) Şehirlerin Haberleri/ أنباء القرى

"Şehirlerin haberleri" ifadesi nebe kavramıyla ilintili olarak Kur'an tarafından zikredilen ifadelerden bir diğeridir. Bu tabir Kur'an'da iki yerde zikredilmektedir⁸⁶⁶. Şehir manasına gelen karye (قرية) kelimesi, Kur'an'da çoğunlukla peygamber gönderilmiş toplumların yaşadığı yerleşim yerlerini ifade etmek üzere kullanılmıştır⁸⁶⁷. Kurâ (قرى) kelimesi de karyenin çoğuludur. Kurâ'nın haberlerinin kısca olarak anlatıldığı belirtilen bu pasajlarda aslında olayların yine tarihi arka planına ışık tutulduğu görülmektedir. Bahsedilen bölümlerde Hz. Nûh'un kavmiyle başlayan ve Hz. Mûsâ'nın kavmi ile son bulan olaylar gözler önüne serilmektedir. Ancak kurâ'nın/şehirlerin haberleri, hem

⁸⁶³ Tâhâ (20), 99 (كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا) ((Ey Muhammed!) Sana geçmişin haberlerinden bir kısmını böylece anlatıyoruz. Şüphesiz ki sana katımızdan bir zikir (Kur'an) verdik).

⁸⁶⁴ Tegâbün (64), 5 (أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَذُوقُوا وَبِئْسَ أَتْرَجِيمٌ وَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) (Daha önce inkâr edip de inkârlarının cezasını tadanların haberi size gelmedi mi? Onlar için elem dolu bir azap da vardır).

⁸⁶⁵ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XII, 113.

⁸⁶⁶ وَلِلَّهِ الْقُرَى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِهَا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ (A'râf (7), 101) (İşte memleketler! Onların haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. And olsun, peygamberleri onlara apaçık deliller getirmişti. Fakat onlar daha önce yalanladıklarına inanacak değillerdi. Allah, kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürlüyor);

Hûd (11), 100 (ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرَى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْهَا قَائِمٌ وَخَصِيمٌ) ((Ey Muhammed!) Bunlar o memleketlerin haberlerinden bazılarıdır. Onları sana anlatıyoruz. Onlardan ayakta duranlar da var, yıkılıp gidenler de).

⁸⁶⁷ *Kur'an Yolu*, II, 559.

kendilerine gönderilen peygamberlerin⁸⁶⁸ hem de bu peygamberlere karşı kavimlerinin yaklaşımları neticesinde cereyan eden olayları konu edinmektedir. Dolayısıyla şehirlerin haberleri de peygamberlerin haberleri çerçevesinde ama daha çok peygamberler geldikten sonraki yaşanan olaylar hakkında bilgi vermektedir. Nebenin kurâ kelimesi ile kullanımı, peygamberlerle ilgili boyutunun iki aşamalı olduğunu göstermektedir. Bunlardan ilki, peygamberlerin tebliğ süreci içinde yaşadıkları olaylardır. İkincisini ise peygamberlerin tebliğinden sonra o toplumun tercihlerinin ve sonuçlarının nasıl ortaya çıktığı ve neler yaşandığının aktarılması oluşturmaktadır. Bu ifade şekli ile Kur'an, haber verdiği olayların ibret ve uyarı yönüne dikkatleri çekmektedir.

e) Muhtelif Konulara Ait Haberler

Nebe kavramı, Kur'an'da buraya kadar üzerinde durduğumuzun aksine belli bir isim ya da konu ile bağlantılı olmaksızın daha genel ifadelerle de gündeme gelmektedir. Mesela nebenin işaret ettiği bu ifadelerden biri, "alay ettikleri şeyin haberleri⁸⁶⁹" tarzında ele alınmaktadır. Bu kullanım Kur'an'da iki kez geçmektedir. Bunların her ikisinde de aynı formda bir anlatım söz konusudur. Konu ile ilgili pasajlarda inanmayanlara seslenilerek onlara, alay ettikleri şey her ne ise onun haberleriyle karşılaşacakları anlatılmaktadır. Kur'an alay ettikleri şeyin ne olduğu hakkında, ilgili yerde bir açıklamada bulunmazken müfessirler konuya farklı yorumlar getirmişlerdir. Bazı yorumlara göre burada enbâ/haberler ile kastedilen, haberlerin bizatihi kendisi değil Allah'ın haber verdiği ilahi azaptır⁸⁷⁰. Bazıları açısından ise haberler ile anlatılmak istenen husus ölümden sonraki hayat, yeniden diriliş yani ahiret hayatıdır⁸⁷¹. Ayrıca bu haberler, İslâm'ın yükselişi ile inkâr edenlerin karşı karşıya kalacakları yıkım veya hezimet olarak da anlaşılmıştır⁸⁷². Açıkçası her iki ayetin üslubu, tüm bu yorumlara ihtimal vermektedir. Çünkü inkâr edenlerin psikolojisi düşünüldüğünde öncelikle ahiret hayatını, yeniden dirilişi, azabı ve cezayı açıkça inkâr ettikleri bilinmektedir. Buna aslında inkârcıların Kur'an tarafından haber verilen ancak onların inanmaya yanaşmadıkları ve küçümseyip alay ettikleri, başta ahiret ve yeniden diriliş ile ilgili olmak üzere duyu organlarıyla bilinmeyen, doğruluğu kesin, fizik veya metafizik boyutu olan hususlar

⁸⁶⁸ Kur'an Yolu, III, 198.

⁸⁶⁹ En'âm (6), 5 (فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَا نَبِيَّهِمْ أَنبِئُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ) (Nitekim hak (Kur'an) kendilerine gelince onu yalanladılar. Fakat alay ettikleri şeyin haberleri kendilerine ilerde gelecektir);

Şuarâ (26), 6 (فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنبِئُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ) (Onlar (Allah'ın âyetlerini) yalanladılar, fakat alay ede geldikleri şeylerin haberleri başlarına gelecek).

⁸⁷⁰ er-Râzi, *Mefâtihü'l-Gayb*, IV, 15; el-Kurtubî, *Abkâmü'l-Kur'an*, VI, 391; *Kur'an Yolu*, II, 375.

⁸⁷¹ Esed, *Kur'an Mesajı*, 223–224; Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, VI, 230–231.

⁸⁷² *Kur'an Yolu*, II, 375; Mevdüdi, Ebu'l-Âlâ, *Tefhîmü'l-Kur'an*, İstanbul, 1986, I, 467.

dâhildir. Zaten yeniden diriliş, hesap, ceza vb. konular da özellikle metafizik boyutu ilgilendiren haberler olarak öne çıkmaktadır.

Kur'an'ın dile getirdiği diğer enbâ/haberler ise, "içinde tehditlerin bulunduğu"⁸⁷³ enbâ olmaktadır. Kur'an burada, önceki ümmetlerin halleri veya ahiret ile ilgili mühim haberler verdiğini açıklamaktadır. Sözü edilen haberlerin mühim olması, onların mahiyetlerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü zikredilen haberlerin içinde tehditler yani caydırıcı hususlar yer almaktadır⁸⁷⁴. Aynı zamanda bu caydırıcı tehditler, düşündürücü ve ibret verici özelliktedir⁸⁷⁵. Zira hemen ardından gelen ayet bu haberlerin çok açık ve hikmet dolu olduğunu bildirmektedir⁸⁷⁶. Bu kullanımları ile nebe/enbâ, gelişi güzel sıradan haberler değil de tam tersine son derece önemli, etkili ve ibret niteliği taşıyan bildirimler olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat dikkat çeken bir başka nokta ise bu haberlerin böylesine hususiyetler taşımalarına rağmen inkâr edenlerin onlara inanmamalarıdır⁸⁷⁷. Bu da şunu gösteriyor ki, Kur'an'ın verdiği haberlerin kişi üzerinde etkili olması, o haberi kabulü ve ona atfettiği değer ile ilgilidir.

Kur'an'ın nebe kavramını ele alırken, muhataplarına örnek verme amacını taşıdığı da anlaşılmaktadır. Örnek anlamında değerlendirebileceğimiz bir pasajda, kendisine ayetler verildiği halde onlardan sapan, şeytana tapan ve haddini aşan bir kişinin haberinden bahsedilmektedir⁸⁷⁸. Kur'an bu kişinin ismini vermeyip daha çok onun yaptıkları üzerinde durmaktadır. Sözü edilen kişiye verildiği bildirilen ayetlerin de peygamberlik ya da ismi azam olduğunu belirtenler olmuştur⁸⁷⁹. Bayraklı'nın da isabetle işaret ettiği gibi Kur'an, kişinin ismine özellikle yer vermemiştir. Çünkü böyle bir konu genelleştirilerek evrenselleşmekte ve bu şekilde hayata geçirilmektedir. Burada önemli olan da

⁸⁷³ Kamer (54), 4 (وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ) (Andolsun, onlara içinde caydırıcı tehditlerin bulunduğu haberler geldi).

⁸⁷⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII, 347.

⁸⁷⁵ Zeki Duman, *Beyânü'l-Hak-Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri*, Fecr Yayınları, Ankara, 2006, I, 228.

⁸⁷⁶ Kamer (54), 5 (حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ التُّذْرُ) (Bu haberler, zirveye ulaşmış birer hikmettir! Fakat uyarılar fayda vermiyor!).

⁸⁷⁷ Kamer (54), 5.

⁸⁷⁸ A'râf (7), 175 (وَإِن لَّعَلَّيْكُمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَاسْتَلَخَ مِنْهَا فَاتِغَى السَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْعَاوِينَ) (Kendisine âyetlerimizi verdiğimiz hâlde, onlardan sıynılıp da şeytanın kendisini peşine taktığı, bu yüzden de azgınlardan olan kimsenin haberini onlara anlat).

⁸⁷⁹ Tefsirlerde bu kişinin, Belâm b. Bâura, Saytî b. er-Râhib, Ümeyye b. Ebi's-Salt, Benî İsrâil'den bir âlim olduğu şeklinde farklı isimler bildirilmektedir. Bkz. et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, VI, 118–120; İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'an*, III, 507–509; er-Râzî, *Mefâtihu'l-Cayb*, IV, 464–465; el-Kurtubî, *Abkâmü'l-Kur'an*, VII, 319–321; ez-Zemahşerî, *Tefsiru'l-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fi Vücihi't-Te'vîl*, 2. baskı, Dârü'l-Ma'rifet, Beyrut, 2005, 396.

kişinin kim olduğu değil, anlatılan haberdır⁸⁸⁰. Kur'an'ın bu haberi, insanın Allah'a itaat etmesi ve şeytana tabi olmama yönünde örnek bir nebe olarak ortaya çıkmaktadır.

Nebenin örnek olay olarak verildiği bir başka ayette ise Ashab-ı Kehf'e atf yapılmaktadır. Bu kez de bir önceki ayette anlatılan haddini aşan kişinin tersine, inançlı gençlerin haberi örnek olmaktadır⁸⁸¹. Yani Kur'an hem inkâr hem iman bağlamında nebeler/haberler yoluyla örnek olaylara/kişilere işaret etmektedir. Ayrıca haberin kişilere Kur'an tarafından hak ile/doğru bir şekilde aktarıldığı da vurgulanmıştır.

Nebe kelimesi, bazı ayetlerde de bizzat bir insanın getirdiği haber için kullanılmıştır⁸⁸². Her ne kadar bu haber insan tarafından verilse de içinde bulunulan an itibariyle bilinmez bir yön ihtiva ettiğinden dolayı söz konusu ayetlerde nebe tabiri yer almaktadır. Aslında Kur'an nebenin yer aldığı bütün ayetlerde, onun ilahi yönüne yani vahiy ile bilgilendirme boyutuna dikkat çekmektedir. Bununla birlikte burada insanların da önemli haber getirebileceklerine işaret edilmektedir. Öte yandan insanın, özellikle de fâsık niteliği taşıyan insanın getirdiği haberin doğruluğunun araştırılması önemsenmektedir. Bu nedenle insana nispetle kullanılan nebe, Kur'an'da öne çıkan doğru ve gerçek olma özelliğini kaybetmektedir. Kur'an'da, kesin, gerçek ve önemli haberler anlamında kullanılan nebe kavramı söz konusu özelliğini Allah ile olan bağlantısıyla kazanmaktadır. Böylece nebe, sadece bazı kişi ve olayların aktarılması ve hatırlatılmasından ibaret görülmemelidir.

Bununla birlikte Kur'an nebe kelimesini, özellik açısından tanımlayan sıfatlarla da ele almıştır. Meselâ En'âm suresinde "her haberin gerçekleşeceği bir zaman"ın varlığından söz edilmektedir⁸⁸³. Buradaki ifade her nebenin/haberin

⁸⁸⁰ Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, VII, 382-384.

⁸⁸¹ Kehf (18), 13 (نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاكُم هُدًى) (Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz: Şüphesiz onlar Rablerine inanmış birkaç genç yigitti. Biz de onların hidayetlerini artırmıştık).

⁸⁸² Ahzâb (33), 20 (يَحْسِبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يُذْهِبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْأَحْزَابِ يَسْتُلُونَ عَنْ) (Düşman birliklerinin gitmediğini sanıyorlar. Düşman birlikleri (bir daha) gelecek olsa, isterler ki, (çölde) bedevilerin arasında bulunsunlar da size dair haberleri (gidip gelenlerden) sorsunlar. İçinizde bulunsalardı da pek az savaşırlardı); Hucurât (49), 6 (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْحَبُوا عَلَيْهِ مَا فَعَلْتُمْ) (Ey iman edenler! Size bir fâsık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın).

⁸⁸³ En'âm (6), 67 (لِكُلِّ نَبَأٍ مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ) (Her haberin gerçekleşeceği bir zamanı vardır. İleride bileceksiniz).

gerçek ve doğru olduğunun meydana çıkacağı, gerçekleşeceği, ne bir an ileri ne de bir an geriye kalmayacak belli zamanı olduğunu bildirmektedir⁸⁸⁴. Dolayısıyla her haber için tayin edilmiş bir süre söz konusudur ve geçmişe ait haberler de bu kapsamdadır. Çünkü geçmişte yaşanan olaylara ait haberler, geçmişe işaret eden bir süreçte cereyan etmesi suretiyle bir zaman kavramına bağlanmaktadır. Ancak, bu ayette ifade edilen ve zamanı gelince gerçekleşeceği bildirilen haberler, daha çok geleceğe yönelik olanları içine almaktadır. Çünkü ayetin genel ifadesi geleceğe yönelik bir anlatım tarzı ihtiva etmektedir. Ayrıca "Kur'an'ın haberlerinin doğruluğunun bir süre sonra öğrenileceği⁸⁸⁵" şeklindeki ayet de bunu pekiştirmektedir. Zira bu ayette de zaman olarak daha sonraya tekabül eden bir süreden söz edilmektedir. "Kur'an'ın haberi" olarak tabir edilen nebeyi ise yine ahirete dair gerçekler oluşturmaktadır⁸⁸⁶. Kur'an'ın gerek dünya, gerekse ahirete ait haberleri zamanı geldiğinde gerçekleşecek⁸⁸⁷ ve doğruluğu ortaya çıkacaktır.

Nebe kelimesini niteleyen bir diğer kavram da "yakîn" kavramıdır. Neml suresinde Hz. Süleyman'a Sebe'den haber getiren Hüdüh'ün dilinden "yakîn bir nebe" getirildiği aktarılmaktadır⁸⁸⁸. Yakîn kelimesi sözlükte kesin bilgi ve şüphenin ortadan kalkması manalarına gelmektedir. Yakîn, şüphenin karşıtıdır⁸⁸⁹. Bu kelimenin, nebe kavramının geçtiği ve Kur'an kaynaklı haberlerin söz konusu olduğu bölümlerde kullanılmaması dikkate şayandır. Zira yakîn kelimesi Allah'ın bilgisi için değil insanın bilgisi için kullanılmaktadır⁸⁹⁰. Burada her ne kadar bir insan değil de bu bilgiyi bir kuş getirmiş olsa da aslında vurgulanmak istenen şudur: Allah'tan başka her türlü kaynaktan gelen bilginin doğruluğunu tespit için "yakîn" olma özelliği taşıması şarttır. İlahi kaynak olan vahiy dışındaki her haber, yakîn vasfına haiz olduğunu ortaya koymak zorundadır. Bu da bize vahye dayanan haber ile vahye dayanmayan haber arasındaki bariz farkı göstermektedir. Böylece yukarıda geçen insanın getirdiği nebe ile kastedilen husus daha iyi anlaşılacaktır.

⁸⁸⁴ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, V, 224;er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, IV, 92; el-Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'an*, VII, 11; Zühaylî, *Tefsîru'l-Münîr*, VII, 243.

⁸⁸⁵ Sâd (38), 88 (وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ) ("Onun haberlerinin doğruluğunu bir süre sonra mutlaka öğreneceksiniz").

⁸⁸⁶ Kur'an'ın haberi; Va'd ve vaid, ölüm anındaki haber; et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X, 608–609; el-Cevherî, Tantâvî, *el-Cevâhir fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 2. baskı, Mısır, 1350, XVIII, 84.

⁸⁸⁷ Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, İzmir, 1986, X, 51–99.

⁸⁸⁸ Neml (27), 22 (فَمَكَتَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطُّ بِمَا لَمْ تَحِطُ بِهِ وَرَجَّيْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَأٍ يَقِينٍ) (Derken Hüdüh çok beklemedi, çıkageldi ve (Süleyman'a) şöyle dedi: "Senin bilmediğin bir şey öğrendim. Sebe'den sana sağlam bir haber getirdim").

⁸⁸⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XIII, 457; el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 552.

⁸⁹⁰ Halis Albayrak, *Kur'an'da İnsan- Gayb İlişkisi*, 144.

Kur'an'da iki ayette de "nebeün azîm⁸⁹¹" şeklinde nebe kavramına vurgu yapılmaktadır. "Azîm bir nebe" nitelemesinin yer aldığı ayetlerden ilki, Sâd suresinde geçmekte ve büyük bir haber olduğu bildirilen şey, çoğunlukla müfessirler tarafından "Kur'an" olarak anlandırılmaktadır⁸⁹². Azîm sözlükte, "kendisinden daha üstünü bulunmayan" anlamını ifade eden bir kavramdır⁸⁹³. Bu nedenle de Kur'an, kendisinden daha büyüğü olmayan son derece önemli bir haber/nebe olarak zikredilmiştir. Haberin önemli oluşu, muhatabı bahsedilen konularda ciddiye almaya bir teşvik niteliğinde de görülebilir⁸⁹⁴. Kur'an'ın haberlerinin önemli ve büyük oluşu, içinde bulunulan dünyaya ve ayrıca ahirete dair bilgilerinden kaynaklandığı gibi, bir yönüyle de onun zaman ve mekânın sınırlarını aşan son derece kesin ve net bir muhtevaya sahip oluşundan ileri gelmektedir⁸⁹⁵. Bize göre, "Nebeün Azîm" tabiri Kur'an'ın haberlerinin önemli oluşunu ifade etmesinin yanı sıra bizzat Kur'an'ın kendisinin önemli bir haber olduğunu da ortaya koymaktadır. Çünkü Kur'an, birebir içerdiği bilgileri ihtiva eden en önemli haber kaynağıdır. Ayetin öncesine baktığımızda, ilk olarak cennet ve cehennem dair anlatım ve tasvirler yer almakta ardından da Allah'tan başka ilah olmadığı açıklanmaktadır. Kur'an'ın haberlerinin veya Kur'an'ın kendisinin haber kaynaklığı aslında bu noktada önemlidir. Çünkü Kur'an bizzat kendisi tevhid ve ahiret bağlamında haberlerini açıkça bildirmektedir.

"Nebeün Azîm" tabiri bir de Nebe suresinde geçmektedir. Bu ayette yer alan "nebeün azîm" ifadesi, yine Kur'an olarak yorumlandığı gibi, yeniden diriliş, kıyamet günü olarak da açıklanmıştır⁸⁹⁶. Nebeün Azîm tabirini, Râzî kıyamet olarak kabul etmekte, buna delil olarak da Azîm kelimesinin kıyamet gününün ismi olduğunu ileri sürmektedir⁸⁹⁷. Elmalılı ise bu önemli haberin, Hz. Peygamber'in gönderilmesi ve özellikle onun Kur'an ve peygamberlik yoluyla bildirdiği kıyamet haberi olduğunu dile getirmektedir⁸⁹⁸. Nebeün Azim kavramı

⁸⁹¹ Sâd (38), 67 (قُلْ هُوَ نَبِيُّ الْعَظِيمِ) (De ki: "Bu Kur'an, büyük bir haberdir");

Nebe (78), 2 (عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ) (büyük haberi (mi)?).

⁸⁹² et-Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, X, 603-604; er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, VII, 117; el-Kurtubî, *Abkâmiü'l-Kur'an*, XV, 226; Tantâvî, *el-Cevâhir*, XVIII, 83.

⁸⁹³ el-Askerî, Ebû Hilâl, *el-Fürûk fi'l-Lügâ*, (thk. Cemal Abdülgâni), Müessesetü'r-Risale, Birinci Baskı, Beyrut, 2002, 314-315.

⁸⁹⁴ *Kur'an Yolu*, IV, 590.

⁸⁹⁵ Kutub Seyyid, *Fi Zilâli'l-Kur'an*, (çev.: M. Emin Saraç ve diğetleri), Hikmet Yayınları, İstanbul, ts, XII, 402.

⁸⁹⁶ et-Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, XII, 395; İbn Kesir, VIII, 326; el-Kurtubî, *el-Câmi li Abkâmi'l-Kur'an*, XIX, 168; el-Ferrâ, Yahya b. Ziyâd, *Meâni'l-Kur'an*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1980, III, 227; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1171; er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, VIII, 426-428.

⁸⁹⁷ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, VIII, 426; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, VII, 12; Kutub, *Fi Zilâl*, XV, 462; *Kur'an Yolu*, V, 535.

⁸⁹⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VIII, 488.

çerçevesinde tercih edilen görüşler genellikle Kur'an, Kıyamet, Ahiret ve Peygamberlik hususlarında açıklanmaya çalışılmıştır. Aslında nebe kelimesinin taşıdığı anlam alanına baktığımızda, ağırlıklı olarak önceden bilinmeyen bir konu hakkında kesin bilgi veren etkili haberi ifade ettiğini görmekteyiz. Gerek Sâd suresinde gerekse Nebe suresinde "nebeün azîm" in verdiği mesaj da aynıdır. Yani ister Kur'an olsun ister Hz. Peygamber isterse kıyamete-ahirete dair haberler hepsi önceden bilinmeyene ait bilgi vermektedir. Dolayısıyla, nebe'ye bir yerde ayetin siyak ve sibakına uygun olarak Kur'an ya da ahiret, diğer bir yerde ise nübüvvet anlamı verilmesi gayet doğaldır. Nebeün azîm/önemli haber bunların tamamının ciddiye alınmasını, önemsenmesini amaçlayan bir kullanım tarzıdır. Yani o, önemsenmesi, ciddiye alınması gereken bir haberdir. Hele hele Peygamberliğin ve Kur'an'ın verdiği haberler birbirlerinden ayrılmaz ve birbirlerini tamamlar niteliktedir. O yüzden "nebeün azîm", bu açıklamaların hepsine ya da herhangi birine yorumlansa da neticede varılan sonuç aynı olmaktadır. Kur'an'ın ve peygamberin verdiği haberler onlardan daha önemlisi, daha büyüğü hiçbir zaman ve mekân da olmayan haberlerdir. Bu haberler hem tüm zamanları hem tüm mekânları kıyamete kadar ilgilendirmektedir. Bu yönüyle "nebeün azîm", zaman ve mekânı aşan en etkili haberi oluşturmaktadır. Bir başka deyişle önemli büyük haber/nebeün azîm, Allah'ın verdiği haberdir.

Kur'an'da geçen nebe kelimesi sadece bir yerde haber anlamı taşımamaktadır. Kasas suresinde⁸⁹⁹ yer alan enbâ kelimesi haber anlamında değil, "deliller" manasında değerlendirilmiştir⁹⁰⁰. Her ne kadar burada kelimeye delil anlamı verilse de haber anlamı ile bağlantısının olduğu kanaatindeyiz. Çünkü haberde de delilde de bir bilgi söz konusudur. İnkâr edenlerin ahiretteki durumundan bahseden ayette, enbâ'nın/delillerin onlara kapalı olduğu açıklanarak kurtuluşu imkân bulamadıkları bildirilmiştir.

Nebe kavramı Kur'an'da yukarıda açıkladığımız isim formundaki kullanımı dışında fiil olarak da yer almaktadır. Fiil olarak nebee/نبا، enbee/أنا ve istenbee/استنبا kalıplarında mâzî, muzâî ve emir, iki defa da meçhul muzâî olmak üzere tam elli bir yerde kırk altı ayette geçmektedir. Bu ayetlerden yirmi ikisinde Allah'ın haber vermesi/bildirilmesi⁹⁰¹, on iki yerde peygamberin

⁸⁹⁹ Kasas (28), 66 (فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ يُؤْمِرُ قَوْمًا لَا يَسْمَعُونَ) (O gün onlara karşı bütün deliller kapanmıştır. Artık birbirlerine de soramazlar).

⁹⁰⁰ et-Taberî, *Câmi'ü'l-Beyân*, IX, 93-94; el-Kurtubî, *Abkâm*, XIII, 304; Ebu'l-Bekâ, el-Hüseyinî el-Kefevî, *Kılliyyât*, Matbaatü'l-Âmire, 1287, 643.

⁹⁰¹ Tevbe (9), 94 (يَتَذَكَّرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ) (Onlara döndüğünüzde, size mazeret beyan edeceklerdir. De ki: "Mazeret beyan etmeyin. Size kesinlikle inanmayız. Çünkü Allah bize sizin durumunuzu bildirdi. Bundan böyle davranışlarınızı Allah da Rasûlü de

bildirilmesi⁹⁰², on beş yerde başkaları tarafından bilinmeyen bir konudan haber vermek⁹⁰³, iki yerde ise rüya yorumundan haber vermek⁹⁰⁴ manalarında fiil olarak geçmektedir.

görecek. Sonra hepiniz, gaybı da görülen âlemi de bilene döndürüleceksiniz de yapmakta olduğunuz şeyleri size haber verecek”);

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ (5), 14 (Mâide) (“Biz hristiyanız” diyenlerden de sağlam söz almıştık. Ama onlar da akıllarından çıkarmamaları istenen şeylerden önemli bir kısmını unuttular. Bu sebeple, biz de aralarına kıyamet gününe kadar sürecek düşmanlık ve kini salıverdük. Allah, ne yapmakta olduklarını onlara bildirecek) vb.

⁹⁰² قُلْ أَؤْتِبِكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَلِكَ لَلَّذِينَ آمَنُوا عِنْدَ رَبِّكُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا (3), 15 (Âl-i İmrân) (De ki: “Size, onlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için Rableri katında, içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah’ın rızası vardır.” Allah, kullarını hakkıyla görendir), (49) (وَإِذَا جَاءَ مُطَهَّرَةً وَرِضْوَانًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بِصِيرٍ بِالْعِبَادِ وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ آتَىٰ قَدْ جِئْتَكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ آتَىٰ أَخْلَقَ لَكُمْ مِنَ الطَّيْرِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُورِي الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ وَأُخِي الْمُرْتَضَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأَتَّبِعْكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدْرَجُونَ بِيَوْمِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (Allah, onu İsrailoğullarına bir Peygamber olarak gönderecek (ve o da onlara şöyle diyecek): “Şüphesiz ben size Rabbinizden bir mucize getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim. O da Allah’ın izniyle hemen kuş olur. Körü ve alacalıyı iyileştiririm ve Allah’ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyip ne bıraktığınızı size haber veririm. Eğer mü’minler iseniz bunda sizin için elbette bir ibret vardır”);

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَّهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُنْتَفِعُونَ صُنْعًا (18), 103-104 (Kehf) (Ey Muhammed!) De ki: “Amelce en çok ziyana uğrayan; iyi iş yaptıklarını sandıkları hâlde, dünya hayatındaki çabaları kaybolup giden kimseleri size haber verelim mi?”);

قُلْ هَلْ أَنْتُمْ بِشِرِّ مِنَ ذَلِكَ مَثْوِيَّةٌ عِنْدَ اللَّهِ مَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ وَعَظِيبَ عَلَيْهِمْ وَعَجَلٌ مِنْهُمْ الْقُرْدَةُ وَالْحَنَازِيرُ (5), 60 (Mâide) (De ki: “Allah katında cezası bundan daha kötü olanları size haber vereyim mi? Onlar, Allah’ın lânetlediği ve gazabına uğrattığı, içlerinden maymunlar ve domuzlar çıkardığı kimseler ile şeytanlara tapan kimselerdir. İşte bunların yeri daha kötüdür ve onlar doğru yoldan daha çok sapmışlardır”) vd.

⁹⁰³ يَخْدُرُ الْمُؤْمِنُونَ أَنْ نُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ اسْتَهْزِئُوا إِنَّ اللَّهَ مُخْرِجٌ مَا تَخْدُرُونَ (9), 64 (Tevbe) (Münafıklar, kalplerinde olan şeyleri, yüzlerine karşı açıkça haber verecek bir sürenin üzerlerine indirilmesinden çekinirler. De ki: “Siz alay ede durun! Allah, çekindiğiniz o şeyi ortaya çıkaracaktır”);

كِيَاْمَتٍ (75), 13 (يُنَبِّئُ الْإِنْسَانَ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ) (O gün insana, yapıp önden gönderdiği ve yapmayıp geri bıraktığı şeyler haber verilir) vd.

Nebe kavramının fiil olarak kullanıldığı kısımlarda da, isim formunun taşıdığı anlamı yansıttığı görülmektedir. Nebe, hem isim hem fiil olarak Kur'an'ın genel üslûbunda aynı özelliği ortaya koymaktadır. Elbette ki burada ağır basan nokta Allah'ın bilinmeyene ait haber vermesidir. Bu haber verme ya peygamber ya da Kur'an vasıtasıyla olmaktadır. Kur'an'da isim ve fiil olarak nebe lafzının kullanımı paralellik arz etmektedir. Aslında Kur'an'ın nebe ile kastettiği anlam, bilinmeyen hakkındaki haberin kaynağının Allah olmasında odaklanmaktadır. Allah fizik veya metafizik boyuttaki tüm bilinmeyenler hakkında tek bilgi sahibi olan ve bu konularda doğru haber veren tek kaynaktır. Peygamber/ler de bu ilahi kaynak yoluyla aynı doğruluktaki haberleri diğer insanlara ileten Allah'ın habercileridir.

2-Kur'an'da Haber/خبر Kelimesinin Kullanımları

Kur'an anlam alanı dâhilinde incelediğimiz diğer kavram olan haber (خبر)'in manası, sözlükte haber ve hadis olarak verilmekte olup çoğulu ahbâr (أخبار) gelir⁹⁰⁵. Haber, her hangi bir konuda yeni bilgi, bir kimse veya bir yer konusundaki olaylar hakkında bilgi⁹⁰⁶, şeklinde tarif edildiği gibi günümüzde dikkatle takip edilen gazetecilik disiplininde ise genellikle haber, olayın ve olayların hikâyesi veya özeti olarak tanımlanmaktadır⁹⁰⁷. Yine bu disiplinde haber, vuku bulduktan sonra algılanabilen bir olgu olarak ele alınmakta ve olaylar haberin ham maddesini oluşturmaktadır. Aynı zamanda gazetecilik açısından haber ile gerçek aynı şey değildir ve haber bir olayı iletmek, gerçek ise saklı kalmış olguları gün ışığına çıkararak insanın iletişimde realitenin resmini çizmek olarak da açıklanmaktadır⁹⁰⁸. Bu açıklamalardan gazetecilik disiplininde haber ile olayın ve gerçeğin aynı şeyler olmadığını anlıyoruz. Zaten olay da, olup

⁹⁰⁴ وَدَخَلَ مَعَهُ السَّجْنَ فَتَيَانٍ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أُخْرَجُ فَوْقَ ((Onunla beraber zindana iki delikanlı daha girdi. Biri, "Ben rüyamda şaraplık üzüm sıkıyım gördüm" dedi. Diğeri, "Ben de rüyamda başımın üzerinde, kuşların yediği bir ekmeğe taşıyıcı gördüm. Bize bunun yorumunu haber ver. Şüphesiz biz seni iyilik yapanlardan görüyoruz" dedi)

(Zindandaki iki kişiden kurtulmuş olanı, nice zamandan sonra (Yûsuf'u) hatırladı ve, "Ben size onun yorumunu haber veririm, hemen beni (zindana) gönderin" dedi).

⁹⁰⁵ ez-Zâvî Tâhir Ahmed, *Terîbü'l-Kâmûsî'l-Muhît*, İsâ el-Bâbî el-Halebî, Mısır,1971, III, 6; Âsım Efendi, *Kâmûs*, II, 283;Halil b. Ahmed, *Kitâbu'l-Ayn*, IV, 258.

⁹⁰⁶ *Meydan Larousse, Büyük Lîgat ve Ansiklopedi*, (Safâ Kılıçoğlu ve diğerleri), I-XII, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1971, V, 474-475.

⁹⁰⁷ Oya Tokgöz, *Temel Gazetecilik*, A.Ü.S.B.F. yayınları, Ankara, 1981, s.51.

⁹⁰⁸ Tokgöz, *Temel Gazetecilik*, s.52-53.

biten durumu, dikkati çeken ya da çekebilecek olan her türlü oluşumu ifade etmektedir⁹⁰⁹.

Kur'an'da haber kavramı, "hubr" masdarı ile iki, "haber" şekliyle iki ve çoğulu olan "ahbâr" da üç ayette olmak üzere toplam yedi kez geçmektedir. Haber kelimesinin fiil kullanımına Kur'an'da rastlanmamaktadır. Allah'ın ismi olan "her şeyi bilen" anlamındaki Habîr (خبير) tabiri ise kırk dört ayette yer almakta, bir yerde de kula nispeten kullanılmaktadır. Kur'an konseptinde haber kelimesi "nakledilen ve söylenen kelam" olarak açıklanmaktadır⁹¹⁰. Kur'an'da haber kökünden gelen ve mastar olarak kullanılan hubrâ⁹¹¹ (خبيرى) lafzı, olguların görüntüsünün arkasındaki gerçeği kavrama⁹¹² anlamına sahiptir. Yani tecrübe alanı içinde kullanılması mümkün olmayan⁹¹³, hikmeti ve doğruluğu bilinmeyen iş⁹¹⁴ hubr kelimesiyle ifade edilmiştir. Kur'an, Hz. Mûsâ'nın olayların iç yüzünü bilemediğini anlatmak üzere hubr kavramını kullanmıştır. Hubr, işleri batınıyla bilmek manasındadır⁹¹⁵. Hubr, kelimesi, Hz. Mûsâ'nın ailesi ile yola çıktığında gece karanlığında bir ateş görmesini anlatan pasajlarda geçmektedir⁹¹⁶. Burada haber, Hz. Mûsâ'nın çıkmış bulunduğu yol hakkında bilgi veren her hangi bir şeyi anlatmaktadır⁹¹⁷. Bununla belki de hangi yola gitmeleri gerektiği hakkında bir malumat⁹¹⁸ kastedilmiş de olabilir. Haber bu ayetlerdeki kullanımı ile bir konu hakkında kişinin ihtiyacı olan bir bilgiye sahip olmasını anlatan bir tabir olarak anlaşılmaktadır.

⁹⁰⁹ Ahmet Cevzici, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002, s. 769.

⁹¹⁰ Âsım Efendi, *Kâmiûs*, II, 283.

⁹¹¹ Kehf (18), 68 (وَكَيْفَ تُصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا) ("İç yüzünü kavrayamadığın bir şeye nasıl sabredebilirsin?").

⁹¹² Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, XII, 24.

⁹¹³ Esed, *Kur'an Mesajı*, 599.

⁹¹⁴ Zühaylî, *Tefsiru'l-Münir*, XVIII, 294.

⁹¹⁵ el-İsfehâni, *el-Miifredât*, 141–142.

⁹¹⁶ Neml (27), 7 (إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لَأَخِيهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَائِيكُمْ مِنْهَا يَحْتَرِ أَوْ أَنْتُمْ بِشَهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ) (Hani Mûsâ, ailesine, "Ben bir ateş gördüm, ondan size bir haber yahut ısınasınız diye bir kor ateş getireceğim" demişti);

Kasas (28), 29 (فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَىٰ الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَخِيهِ آنَسَ مِنْ حَازِبِ الطُّورِ نَارًا قَالَ لَأَخِيهِ انكُتُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا) (Mûsâ, süreyi tamamlayıp ailesiyle yola çıkınca, Tûr tarafında bir ateş görmüş ve ailesine, "Siz burada kalın, ben bir ateş gördüm, (oraya gidiyorum). Umarım oradan size bir haber ya da ısınmanız için ateşten bir kor getiririm" dedi).

⁹¹⁷ er-Râzi, *Mefâihü'l-Gayb*, 553–554.

⁹¹⁸ Esed, *Kur'an Mesajı*, 787.

Ahbâr (أخبار), haber kelimesinin çoğulu olarak haberler manasına gelmektedir. Ahbârın geçtiği ayetlerde⁹¹⁹ kelime, "iç durum" manasında kullanılmıştır⁹²⁰. Burada da aslında olayların iç yüzü anlamını taşıyan hubr mastarının yansıması görülmektedir. Çünkü bu ayetlerde hakikatin yani gerçek durumun⁹²¹ ortaya çıkarılması hususu vurgulanmaktadır. Bir diğer ayette de, haberlerin ahiretteki boyutuna dikkat çekilmektedir⁹²². Hubr veya haber aslında aynı anlama işaret etmektedir. Haber, iç yüzünün ve gerçeğin ne olduğu konusunda insanın kesin bir bilgiye sahip olmadığı durumu anlatan bir tabir olmaktadır. Bu yani haberin iç yüzü ancak Allah tarafından bilinen bir durumu ortaya koymaktadır. Haber kelimesinin taşıdığı bu özellik, Kur'an'da Allah'ın bir ismi olarak kullanılan Habîr'in kırk beş kez geçmesiyle de pekiştirilmektedir⁹²³.

⁹¹⁹ Muhammed (47), 31 (وَأَلْبَسْنَاكُمْ حَتَّى تَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّائِرِينَ وَتَبْلُغُوا آخِرَتَكُمْ) (Andolsun, içinizden, cihad edenleri ve sabredenleri belirleyinceye ve durumlarınızı ortaya koyuncaya kadar sizi deneyeceğiz);

Tevbe (9), 94 (وَتَعَذِّبُونَ النَّاسَ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ فَمَا لَّا تَعْتَدُوا لَن نُّؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَأْنَا اللَّهُ مِنْ آخِرَاتِكُمْ وَسَيَرَى اللَّهُ بِتَعْمَلِكُمْ) (Onlara döndüğünüzde, size mazeret beyan edeceklerdir. De ki: "Mazeret beyan etmeyin. Size kesinlikle inanmayız. Çünkü Allah bize sizin durumunuzu bildirdi. Bundan böyle davranışlarınızı Allah da Rasûlü de görecektir. Sonra hepiniz, gaybı da görülen âlemi de bilene döndürüleceksiniz de yapmakta olduğunuz şeyleri size haber verecektir").

⁹²⁰ el-Kurtubî, *el-Câmi li Ahkâmî'l-Kur'an*, VIII, 230.

⁹²¹ *Kur'an Yolu*, V, 58.

⁹²² Zelzele (99), 4.

⁹²³ Mesela bkz. Bakara (2), 234, 271 (وَالَّذِينَ يَتَّبِعُونَ آيَاتِنَا وَيَتَذَكَّرُونَ أَزْوَاجًا بِتَرْتِيبٍ يَنْفَعِيهِمْ أَزْوَاجُهُمْ وَعَشْرًا) (İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler. Sürelerini bitirince artık kendileri için meşru olanı yapmalarında size bir günah yoktur. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır) (غَنِّكُمْ مِنْ أَنْ تُبَدُّوا الصَّدَقَاتِ فَبِعَمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفَوْهَا وَتُؤْتَوْهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ) (Sadakaları açıktan verirsiniz ne güzel! Fakat onları gizleyerek fakirlere verirsiniz bu, sizin için daha hayırlıdır ve günahlarınızdan bir kısmına da keffaret olur. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır);

İz-i İmrân (3), 153,180 (إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُونَ عَلَى أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أَخْرَابِكُمْ فَأَتَابَكُمْ عَمَّا بَغِمَ لِكَيْلًا) (Peygamber, arkanızdan sizi çağırırken siz durmadan dağa yukarı kaçıyor, hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. Bundan dolayı Allah, size keder üstüne keder verdi ki, (bu durumlara alışsınız ve daha sonra) elinizden gidene ve başınıza gelene üzülmesiniz. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.) (وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا أَنبَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لِمِمَّا بَخَلُوا مِنْهُ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا يَخْلُقُونَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّهُ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ) (Allah'ın kendilerine lütfundan verdiği nimetlerde cimrilik edenler,

Dolayısıyla H-B-R/haber, bir şeyin iç durumunun, gerçeğinin ve hakikatinin yalnız Allah tarafından bilinirliğini anlatmaktadır. Haber kelimesinin taşıdığı bir anlam da, iç yüzünün bilinmesi mümkün olmayan bir bilgiye işaret ettiğinden onun yanlış olma ihtimalinin bulunmasıdır. Bundan dolayıdır ki Kur'an, haber kavramını hiçbir zaman nebe kavramında olduğu gibi gayb, peygamberler gibi konularda, ya da onların verdiği haberler ile ilgili kullanmamıştır. Yani gayb haberlerini ifade ederken enbâu'l-gayb, peygamber haberlerini ifade ederken enbâu'l-mürselin de olduğu gibi haber/ahbâr kelimelerine yer vermemiştir. Öyle görünüyor ki aslında nebe ile habr/haber kelimeleri aslında farklı manaları içinde barındırmakta olan kavramlardır.

II-Nebe- Haber İlişkisi

Lügatler, genellikle nebe ve haber kelimelerini birbirinin müteradifi olarak ele alıp değerlendirmişlerdir. Ancak her ne kadar müteradif olsa da her bir kavramı diğerinden ayıran bazı özelliklerin ve farklılıklarının bulunduğu bir gerçektir. Eğer iki tabirin birbirinden farkı yoksa birbirini diğerine tercih etmenin de bir anlamı olmayacaktır. Dolayısıyla nebe ve haber kavramları arasında da bazı farklar söz konusudur. Râğıb el-İsfehânî, nebe kavramını; " kendisinde büyük fayda olan ve bir bilgi ya da zann-ı galip oluşturan haber "⁹²⁴ olarak tanımlamaktadır. Buna göre bir haberin nebe olabilmesi için önemli bir konu hakkında olması gerekir. Çünkü faydalı olması için konunun önem arz etmesi şarttır. Aynı zamanda bu haber kesin bir bilgi veya zann-ı galip dediğimiz şey, ağırlıklı bir kanaat oluşturacak mahiyette olmalıdır. Yine nebe hakkındaki bir başka ayrıntı da; onun yalandan beri olmasıdır⁹²⁵. Başka bir deyişle bir habere nebe denmesi için doğru olma özelliğini taşımalıdır. Ancak bu daha önce de belirttiğimiz gibi Allah ile bağlantılı olanlar için söz konusudur. İnsan ile ilgili nebelerde bu özellik kaybolmaktadır. Çünkü burada nebenin kaynağı değişmiştir. Nebe kavramında, bahsi geçen durumun/olayın büyüklüğüne de bir işaret vardır⁹²⁶. Ayrıca nebe, daha önceden hakkında herhangi bir şekilde bilgi bulunmayan bir olaydan/ konudan haber vermeyi ifade eder⁹²⁷. Bütün bu

bunun, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Hayır! O kendileri için bir şerdir. Cimrilik ettikleri şey kıyamet gününde boyunlarına dolacaktır. Göğlerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır);

Mâide (5), 8 (أَلَّا تَعْدِلُوا إِعْدِلُوا هُوَ) يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاَنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا إِعْدِلُوا هُوَ) (Ey iman edenler! Allah için hakkı tüzülikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz, sakın ha sizi adaletsizliğe itmesin. Âdil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır).

⁹²⁴ el-İsfehânî, *el-Miǧfredât*, 481.

⁹²⁵ el-İsfehânî, a.g.y.; Âsum Efendi, *Kâmiıs*, I, 102.

⁹²⁶ el-Askerî, *el-Fiirîk*, 47.

⁹²⁷ el-Askerî, *el-Fiirîk*, 46.

açıklamalar ışığında ilahi kaynaklı olan nebe kavramını şu şekilde tarif etmemiz mümkündür: "Önemli ve dikkate haiz olan bir olay hakkında, doğru, kesin ve net bir kanaat oluşturan ve gerçeğin daha önceden bilinmeyen haberidir". Buradan anlaşılıyor ki, yukarıdaki noktaları ihtiva etmeyen herhangi bir haber hakkında nebe denmesi söz konusu değildir. Tekrar ifade edersek bu özellikleri taşıyan haberler de Kur'an'da Allah'ın bildirdiği nebeler olmaktadır.

H-B-R kökünden gelen haber kavramı da böylelikle nebeden farklı bir anlam alanı içinde yer almış görünmektedir. Haber genel anlamda bilgi manasına gelen bir sözdür⁹²⁸. Aynı zamanda nebe'den farklı olarak yalana da ihtimali söz konusudur⁹²⁹. Yani H-B-R kökünden gelen haber, hem doğru hem de yalan olması mümkün olan bir bilgiyi ifade etmektedir. Ayrıca H-B-R, nebe kavramının tersine, bilinen veya bilinmeyen bir konu hakkında da olabilir. Dolayısıyla haber nebe'den farklı birçok özellik içermektedir. Bunları dikkate alarak haberi(خبر); "doğru veya yalan olma ihtimali olan, önceden bilinen veya bilinmeyen her hangi bir olay hakkında sahip olunan bilgi" şeklinde tanımlayabiliriz. Haberin tanımında da yer aldığı gibi H-B-R kökü daha çok, nakledilen bir söz veya bilgiyi anlatmaktadır. Haber, bir olayın tebliğidir⁹³⁰. Bu yüzden, nebe ile bağlantısını düşündüğümüzde ilahi kaynaklı nebe, gerçek olayları; H-B-R ise nebe'nin sonrasındaki bilgilenmeyi/haberdar olmayı ifade etmektedir. Bir bakıma hbr-nebe ilişkisi açısından nebe, haber'in temelini oluşturmaktadır. Ancak bu, haber'in sadece nebe/önemli gerçek haber ile bağlantısı yönüyle böyle düşünülmelidir. Yoksa haber, nebe'den bağımsız olarak da kullanıma açık bir kavramdır. Aynı zamanda, nebe gerçek bir olay olmasına rağmen, daha sonra nebe zemininde aktarılan habere, nebe dışı unsurların yani yalanın karışması söz konusudur. Nebe'nin, bir mekândan bir diğer mekâna geçişi ifade ettiğini bildiren İbn Fâris'e göre nebe tarzındaki haber de bir mekândan gelişi/geçişini işaret eder⁹³¹. İşte haber, bu geçişte değişikliğe uğrayabilmektedir. Dolayısıyla nebe ve haber, genel manada bir olay ya da bir konu hakkında haber/bilgi vermekte ortak bir özelliğe sahip olmakla birlikte, haber verilen olayın/konunun mahiyeti ve özelliği açısından birbirinden ayrılmaktadır. Bu yüzden; "her nebe haberdir, ama her haber nebe değildir" demek doğru olsa gerektir.

Sonuç

Kur'an, Nebe ve Haber kavramları çerçevesinde birçok olay hakkında muhataplarını bilgilendirmektedir. Bu bağlamda Nebe, haber kavramına nispetle

⁹²⁸ Ebu'l-Bekâ, el-Hüseyinî el-Kefevî, *Kulliyât*, 306.

⁹²⁹ el-Cürçânî, *Tarîfât*, 66.

⁹³⁰ Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet, 1317, 572.

⁹³¹ İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyin Ahmed, *Mekâyisü'l-Lijğa*, I-VI, Beyrut, 1411, V, 385.

Kur'an tarafından daha fazla kullanılmıştır. Nebe tabiri, genellikle gayb, peygamberler ve önceki milletlerin haberleri kapsamında insanın müşahede ve bilgisini aşan hususlar için söz konusu olmuştur. Nebe ile bağlantılı olan bu konularda Kur'an pek çok örnek vermiştir. Bu örnekler ışığında nebenin İlahi bilgilendirmeye dayanan yönüne dikkat çekilmektedir. Bu öylesine önemlidir ki, insanın vahiy olmaksızın nebe vasıtasıyla aktarılan haberlere ulaşamadığı ortaya konulmaktadır. Kur'an, nebenin ilahi yönünün yanı sıra onun haber verdiği olayın doğruluğunu ve yaşanmışlığını da vurgulamaktadır. Kur'an sisteminde nebe adıyla-burada kaynağı Allah olan kastedilmektedir- dile getirilen olaylar, gerçek ve vukuu kesinkes açıklanan vakıalardır. Nebe kavramı ile Kur'an, bu haberlerin önemsenmesi ve ciddiye alınması gerektiğini de belirtmektedir. Ayrıca söz konusu olaylar insanlar üzerinde etkili olması gereken realiteler olarak da gösterilmektedir. Kısacası ilahi kaynaklı nebe, fizik ötesi alana ait doğru, gerçek, ciddi ve önemli haberleri çağrıştıran bir Kur'an kavramıdır.

H-B-R kökünden gelen haber ise, Allah'ın ismi olarak geçen Habir kelimesi dışında Kur'an'da çok fazla kullanılmamıştır. Bununla birlikte bu kavram, anlam bazında nebeden farklı özelliklere sahiptir. Çünkü haber, insan bilgisinin ve müşahedesinin ötesinde bir alana işaret etmekle birlikte, H-B-R/haber ile bağlantı kurulan olayın arka planına, iç durumuna yani dışa yansıyan görüntüsünün haricinde bir yöne dikkat çekilmektedir. Ayrıca H-B-R/haber, bazı müdahalelerle yalan olma ihtimali bulunan habere de isim olmaktadır. Dolayısıyla H-B-R/haberin doğruluğu ilahi kaynaklı nebedeki gibi kesinlik taşımamakta, bilakis araştırılmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Kur'an, Allah'ın insanlara iletmek istediği haber ve bilgiyi indiği andan itibaren muhataplarına ulaştıran en mühim haber kaynağıdır. Kur'an'ın haber ve bilgi verme boyutu genel olarak her pasajında kendini göstermektedir. Onun bu açıdan sahip olduğu önem, nebe ve haber kavramlarının incelenmesiyle bir kez daha anlaşılmuştur. İlahi bir kitap olması hasebiyle Kur'an, diğer kitap ve haber kaynaklarından bu konuda da farklı olduğunu göstermektedir. İşte bu çalışmamız, Kur'an'ın haberlerinin farklılığını nebe ve haber kavramları açısından değerlendirme fırsatı sunmuştur. Kur'an'ın haber anlam alanı içinde her kavram, farklı ve kendine özgü ifadelerle sahiptir. Bu doğrultuda nebe/enbâ farklı, haber/ahbâr farklı çağrışımlar yapmaktadır. Nebe ve haber kavramlarının her ikisi de belli alanlardan haber vermekte ve her ikisi de gerçeklik ve doğruluk bağlamında kendilerine ait hususiyetler taşımaktadır. Kur'an, verdiği haberleri iletme ve anlatmada kullandığı kavramları, haberin kaynağı ve içeriği açısından seçip gündeme getirmektedir. Bu noktada nebe, Kur'an'ın haberlerinin doğruluğunu, gerçekliğini ve bilinmeyene ait sunduğu bilgileri vurgulayan bir kavram olarak karşımızda durmaktadır. Haber ise nebeden ayrılarak genel bir anlam taşımakta ve doğruluk derecesi daima eleştiriye ve araştırılmaya açık bir alanın varlığını gözler önüne sermektedir.

Kaynakça

- Açıkgenç Alparslan, *Bilgi Felsefesi*, İnsan Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2002.
- Albayrak Halis, *Kur'an'da İnsan-Gayb İlişkisi*, Şule Yayınları, İstanbul, 1993.
- el-Askerî, Ebû Hilâl, *el-Fürûk fi'l-Lügâ*, (thk. Cernal Abdülgâni), Müessesetü'r-Risale, Birinci Baskı, Beyrut, 2002,
- Bâkullânî, *et-Tembîd fi'r-Reddi Ale'l-Mülhideti'l-Muattile ve'r-Râfiẓa ve'l-Havârici ve'l-Mu'tezile*, Kahire, 1947.
- Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, 2. Basım, İstanbul, 2003.
- el-Cevherî, İsmâil b. Hammâd, *Sihâb Tâci'l-Lügâ ve Sihâbu'l-Arabiyye*, (thk. Ahmed Abdülgafur Attar), I-VI, Dâru'l-İlmi'l-Melâyin, Beyrut, 1979.
- el-Cevherî, Tantâvî, *el-Cevâbir fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Kerim*, 2. baskı, Mısır, 1350.
- Cevizci Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002.
- el-Cürcânî Seyyid Şerîf, *Ta'rifât*, Şirket-i Sahhafiyey-i Osmaniye, Dersaadet, 1283,
- Duman, Zeki, *Beyânü'l-Hak-Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri*, Fecr Yayınları, Ankara, 2006.
- Ebû Abdurrahman Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbü'l-Ayn*, I-VIII, Beyrut, 1988.
- Ebu'l-Bekâ, el-Hüseynî el-Kefevî, *Külliyât*, Matbaatü'l-Âmire, 1287.
- Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Ankara, 1995.
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, Meal-Tefsir, (çev. Cahit Koytak, Ahmed Ertürk), İstanbul, 1999.
- Eş'arî, *Kitâbü Makâlâti'l-İslâmiyyîn*, (thk. Helmut Ritter), 1963.
- el-Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed, *Tebzîbü'l-Lügâ*, Kahire, 1964.
- el-Ferrâ, Yahya b. Ziyâd, *Meâni'l-Kur'an*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1980,
- Fîrûzâbâdî, Tâhir Muhammed b. Ya'kûb, *Kâmûs Tercemesi*, (Terc. Âsım Efendi), İstanbul, 1304.
- _____, *Besâiru Zevî't-Temyîz fi Letâifi'l-Kitâbi'l-Azîz*, I-VI, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut, ts..
- Ğazzâlî, Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed, *el-Mustasfâ min İlmi'l-Ustûl*, 1. baskı, Mısır, 1312.

- Hizmetli, Sabri, "Siyer ve İslam Tarihciliği Üzerine", Diyanet İlmî Dergi, c. XXV, Sayı: 4, Ankara, 1989.
- İbni Düreyd, Ebû Bekir Muhammed b. Hüseyin el-Ezdî, *Kitâbü Cembereti'l-Liğâ*, I-IV, Bağdat.
- İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyin Ahmed, *Mekâyisü'l-Liğâ*, I-VI, Beyrut, 1411.
- İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed el-Hadramî, *Mukaddime*, (çev. Halil Kendir). İstanbul, 2004.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâil, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*, I-VIII, (thk. Muhammed İbrahim el-Bennâ), Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984.
- İbni Manzûr, Cemâluddin Muhammed b. Mükrim, *Lisânü'l-Arab*, I-XV, Beyrut, 1956.
- el-İsfehânî, Muhammed er-Râğıb, *el-Müfredât fî Ğaribi'l-Kur'an*, tahk. M. Seyyid Keylânî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ts.
- Komasyon, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, (Hayreddin Karaman ve diğerleri), DİB Yayınları, Ankara, 2007.
- el-Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'an*, Dâru'l-Kütübi'l- Mısriyye, Kahire, 1950.
- Kutub, Seyyid, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, çev.: M. Emin Saraç ve diğerleri, Hikmet Yayınları, İstanbul, ts.
- Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed, *Kitâbü't-Tevhîd*, (thk. Fethullah Huleyf), İstanbul, 1979.
- Mevdûdî, Ebu'l-Âlâ, *Tefhîmü'l-Kur'an*, İstanbul, 1986.
- Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, (Safa Kılıçoğlu ve diğerleri), I-XII, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1971.
- en-Nesefî, Ebu'l-Muîn, *Tebziratü'l-Edille fî Usûli'd-Dîn*, (thk. Hüseyin Atay), Ankara, 2004.
- er-Râzî, Fahreddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer, *Mefâtihu'l-Ğayb*, İstanbul, 1307.
- es-Sâbûnî, Nureddin *Mâturîdiyye Akâidi*, (terc. Bekir Topaloğlu), 8. baskı, Ankara, 2005.
- es-Sehâvî, Muhammed b. Abdurrahman, *el-İ'lân bi't-Tevbîh Limen Zemme et-Târîh*, Beyrut, 1979.
- Seyhan B. Yaşar *Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an'daki Kıssaların Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2006.

- Şemseddin Sâmi, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet, 1317.
- et-Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1992.
- Tokgöz Oya, *Temel Gazetecilik*, A.Ü.S.B.F. yayınları, Ankara, 1981.
- Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*, İzmir, 1986.
- ez-Zâvî Tâhir Ahmed, *Terîbü'l-Kâmûsi'l-Muhît*, Îsâ el-Bâbî el-Halebî, Mısır, 1971.
- ez-Zemahşerî, *Tefsiru'l-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vüctûhi't-Te'vîl*, 2. baskı, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2005.
- ez-Zühaylî, Vehbe, *et-Tefsîru'l-Münîr fi'l-Akâdeti ve'l-Menbec*, Dâru'l-Fikri'l-Muasır, Beyrut, 1991.